

ΥΦΕΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΟ ΝΕΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Ροσέτος Φακιολάς, Ομότιμος Καθηγητής ΕΜΠ

Εισαγωγή	2
1. Ασταθής ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας	2
2. Επιτεύγματα και αποτυχίες στην ευρωπαϊκή ενοποίηση	4
2.1 Ανταγωνιστική Ευρώπη και έμφαση στη γνώση	4
2.2 Δημοσιονομικές προκλήσεις στην Ευρωζώνη	5
3. Ελληνική οικονομία	7
3.1 Οικονομική ύφεση και δημόσιο χρέος	7
3.2 Αντιμετώπιση των σημερινών προκλήσεων	8
3.3 Συνδρομή από ΕΕ και ΔΝΤ	9
3.3.1 Το δάνειο του Μαΐου 2010	9
3.4 Διαδικασίες χορήγησης νέου δανείου	11
3.4.1 Μεταβολή στη στάση των δανειστών	11
3.4.2 Διαβουλεύσεις για τους όρους του νέου δανείου	13
3.4.3 Έκτακτη σύνοδος κορυφής και νέο δάνειο	14

Εισαγωγή

Στην παρούσα μελέτη επισημαίνονται πρώτα συνοπτικά οι πρόσφατες εξελίξεις σε παγκόσμιο επίπεδο που χαρακτηρίζονται από έντονες ανισότητες στην οικονομική ανάπτυξη μεταξύ χωρών. Πολλές οικονομίες που επλήγησαν από την πρόσφατη οικονομική ύφεση, περιλαμβανομένων και ορισμένων που θεωρούνταν ως πολύ ισχυρές, όπως εκείνη των ΗΠΑ και χωρών στην περιφέρεια της Ευρωζώνης, βιώνουν τη βαθμιαία μετάλλαξή της σε έντονη δημοσιονομική κρίση γιατί εξακολουθούν να καταναλώνουν πάνω από τις παραγωγικές τους επιδόσεις.

Στη συνέχεια εξετάζεται η θέση της Κομισιόν στις τρεις χώρες της περιφέρειας της Ευρωζώνης (Ελλάδα, Ιρλανδία και Πορτογαλία) που δέχονται σημαντική οικονομική βοήθεια από τον προσωρινό Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Χρηματοοικονομικής Στήριξης¹. Η Ευρωζώνη προτίθεται να λάβει και άλλα μέτρα στήριξης των αδύναμων χωρών, αναγνωρίζοντας τις ατέλειες στην αρχιτεκτονική της, τη χρησιμοποίηση δηλαδή από το 2000 κοινού νομίσματος στην ΟΝΕ (Οικονομική και Νομισματική Ένωση), δίχως κάποιας μορφής πολιτική διακυβέρνηση.

Στο τρίτο μέρος διερευνάται η οικονομική ύφεση στην Ελλάδα που από τα τέλη του 2009 εξακολουθεί να βαθαίνει, παράλληλα με ένα υψηλό και συνεχώς αυξανόμενο δημόσιο χρέος. Για να λάβει δε η χώρα την πρόσθετη οικονομική βοήθεια που αποφασίστηκε στην έκτακτη Σύνοδο Κορυφής της Ευρωζώνης στις 21.7.2011, απαιτούνται επώδυνες μεταρρυθμίσεις που οξύνουν περαιτέρω στην πολιτική αντιπαράθεση και αυξάνουν τον κίνδυνο σοβαρής κοινωνικής αναταραχής. Πολλά όμως από τα μέτρα που προβλέπονται είναι απαραίτητα για να απαλλαγεί η οικονομία από τις αναχρονιστικές της ρυθμίσεις και να μειωθεί επίσης περισσότερο η τελική κατανάλωση που από πολλά χρόνια, όπως και σε πολλές άλλες χώρες, υπερβαίνει τις παραγωγικές επιδόσεις, προκαλώντας το μεγάλο δημόσιο χρέος. Στην εξαιρετικά δύσκολη αυτή συγκυρία, παρουσιάζει σοβαρές αδυναμίες η διαδικασία δημιουργίας ευρύτερων πολιτικών συναινέσεων και επαρκούς μελέτης για τις προτεραιότητες δράσεως και την εφαρμογή των μέτρων πολιτικής που αποφασίζονται.

1. Ασταθής ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας

Τρία σχεδόν χρόνια από την κατάρρευση της Lehman Brothers που σηματοδότησε την έναρξη της πρόσφατης οικονομικής ύφεσης, δεν υπάρχουν ακόμη σαφείς ενδείξεις για την πορεία της παγκόσμιας οικονομίας. Ενώ όμως η έγκαιρη κρατική επέμβαση στις περισσότερες χώρες περιόρισε τις αρνητικές συνέπειες της υπερβολικής πιστωτικής επέκτασης, προκαλεί την αδυναμία σε όλο και περισσότερα κράτη να ανταποκριθούν στις δημοσιονομικές τους υποχρεώσεις γιατί οι κοινωνίες υπερκαταναλώνουν. Η συνεχιζόμενη δε πιστωτική επέκταση μεταλλάσσει βαθμιαία την οικονομική ύφεση σε κρίση δημοσίου χρέους (γύρω στο 100% του ΑΕΠ), ενισχύει τις ανισοροπίες στο διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα και καθιστά την ανάκαμψη ασταθή. Η ΕΚΤ (Ευρωπαϊκή Κεντρική

¹ Ο ΕΜΧΣ (European Financial Stability Facility, EFSF) ιδρύθηκε το Μάιο του 2010 και έχει ήδη δανείσει την Ελλάδα, την Ιρλανδία και την Πορτογαλία με 400 δις ευρώ. Το 2013 προγραμματίζεται να τον διαδεχθεί ένας Μόνιμος Μηχανισμός Στήριξης

Τράπεζα) επισημαίνει ότι το παγκόσμιο τραπεζικό σύστημα πρέπει να αποπληρώσει δάνεια \$3,6 τρις την επόμενη διετία (4/6/2011). Από γενικότερη γεωπολιτική άποψη, η σύνθετη οικονομική ύφεση και δημοσιονομική κρίση σε πολλές δυτικές χώρες αποδυναμώνουν περισσότερο την ισχύ του Ατλαντικού οικονομικού και πολιτικού κέντρου.

Αν και οι περισσότερες αναπτυγμένες χώρες που επλήγησαν από την ύφεση παρουσιάζουν χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης (1,2%-2,5% για το 2011 με πρόβλεψη να συνεχιστούν και το 2012), το παγκόσμιο ΑΕΠ αυξάνεται ταχύτερα (περίπου 3,5% το χρόνο). Αιτία οι κύριες αναπτυσσόμενες και χώρες σε μετάβαση που συμβάλλουν κατά 30% περίπου σε αυτό και αναπτύσσονται με ετήσιους ρυθμούς 5%-10%, ενώ από το 2010, ικανοποιητικά επίσης δραστηριοποιούνται το διεθνές εμπόριο και ο τουρισμός.

Ο ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας των ΗΠΑ προβλέπεται στο 2,8% περίπου το 2011, και επιτυγχάνεται χάρη κυρίως στην πιστωτική χαλάρωση. Η Fed διατηρεί το προεξοφλητικό επιτόκιο σε μηδενικά σχεδόν ποσοστά τα τελευταία τρία χρόνια, προκαλώντας αύξηση του δημοσίου χρέους στα ανώτατα επιτρεπόμενα από τον νόμο όρια των \$14 τρις (95% του ΑΕΠ). Στα μέσα Ιουλίου 2011 ο Πρόεδρος των ΗΠΑ έκανε έκκληση στους εκπροσώπους των δύο μεγάλων κομμάτων να βρουν σύντομα μια λύση στην επαπειλούμενη την 2/8/2011 στάση πληρωμών του αμερικανικού δημοσίου (με αύξηση της φορολογίας, άνοδο των επιτρεπομένων ορίων του χρέους ή κάτι άλλο). Παράλληλα, οι διεθνείς οίκοι πιστωτικής αξιολόγησης² εξετάζουν την υποβάθμιση της χώρας από την κατηγορία πιστωτικής αξιοπιστίας AAA, χάρη στην οποία η χώρα δανείζεται με επιτόκια χαμηλότερα του 3%. Στην πραγματική τέλος οικονομία δεν έχει επιτευχθεί ακόμη αισθητή μείωση της ανεργίας των 13 εκ. ατόμων³. Οι μισοί και πλέον είναι για διάστημα άνω των έξι μηνών και πολλοί πλήττονται από διαρθρωτική⁴ και όχι κυκλική ανεργία. Εκτός λοιπόν από τη δημοσιονομική πρόκληση, η μεγαλύτερη οικονομία παγκοσμίως αντιμετωπίζει (όπως η Γερμανία και άλλες χώρες) και προβλήματα

² Αντικρούοντας τις έντονες επικρίσεις για την πολιτική τους, οι διεθνείς οργανισμοί πιστωτικής αξιολόγησης ισχυρίζονται ότι αποσκοπούν να διασφαλίσουν τα συμφέροντα των πελατών τους. Παρά δε ορισμένες αστοχίες, συμβάλλουν σε μια πολύ χρήσιμη κατάταξη των μεγάλων οικονομικών δραστηριοτήτων διεθνώς από άποψη πιστωτικής φερεγγυότητας. Εντούτοις, η Βασιλεία III επισημαίνει την ανάγκη αυστηρής διευθέτησης της δραστηριότητάς τους. Η Επιτροπή της Βασιλείας απαρτίζεται από επικεφαλής των κεντρικών τραπεζών 10 χωρών (Αργεντινής, Σαουδικής Αραβίας, Βρετανίας, ΗΠΑ κ.ά.), που συναντώνται 4 φορές το χρόνο, συχνά με τους υπευθύνους των αρχών εποπτείας των αγορών. Κύριο έργο της είναι η εποπτεία και η βοήθεια στις τράπεζες να εξασφαλίσουν την απαιτούμενη ρευστότητα στην οικονομία (βλέπε αναλύσεις σε ΕΕΤ 2011, Ελληνική Ένωση Τραπεζών, επ. Χαρδούβελης Γκ. και Γκόρτσος Χρ. Αθήνα .Ιούνιος 2011,

³ <http://moneymorning.com2011/07/07> και [Main Macro Views and MarketStrategy](#). EURO BANK EFG Αθήνα July 2011.

⁴ Η διαρθρωτική ανεργία χαρακτηρίζεται από την ανεπάρκεια των νέων θέσεων εργασίας αλλά και την αναντιστοιχία μεταξύ προσφερομένων και ζητούμενων κατηγοριών εργασίας. Παρά λοιπόν την υψηλή ανεργία, δεν καλύπτεται όλη η ζήτηση εργασίας.

αναντιστοιχίας μεταξύ προσφερομένων και ζητούμενων ειδικοτήτων στην αγορά εργασίας που προκύπτουν κυρίως από την γρήγορη τεχνολογική εξέλιξη και την πληθυσμιακή γήρανση⁵.

Η Κίνα, που από τρεις περίπου δεκαετίες αναπτύσσεται με ετήσιους ρυθμούς 8-10% και είναι τώρα η δεύτερη οικονομία παγκοσμίως, πραγματοποιεί μεγάλες επενδύσεις: Στην έρευνα και ανάπτυξη για να επιταχύνει τη βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων της, στις ΑΠΕ (Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας) για να περιορίσει την εξάρτηση από τη ρυπογόνα παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας με στερεά καύσιμα, στην επέκταση του σιδηροδρομικού δικτύου υψηλών ταχυτήτων και στον εκσυγχρονισμό άλλων βασικών υποδομών. Οι φθηνές δε μέχρι τώρα εξαγωγές της συγκρατούν τις πληθωριστικές πιέσεις σε πολλές χώρες. Ενώ όμως αρνείται να υποτιμήσει το γουάν, όπως ζητούν επίμονα πολλές ανταγωνίστριες χώρες, αντιμετωπίζει έντονες πληθωριστικές πιέσεις, μεγάλες εισοδηματικές ανισότητες και ανησυχητικές περιβαλλοντικές προκλήσεις. Επικρίνεται επίσης για παραβίαση διεθνών κανόνων, όπως πρόσφατα του ΠΟΕ (Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου) για τον περιορισμό των εξαγωγών σε πολύτιμες γαίες που είναι απαραίτητες στην παραγωγή προϊόντων τεχνολογίας αιχμής και στις οποίες καλύπτει το 95% της παγκόσμιας αγοράς.

Αντίθετα η Ιαπωνία, τρίτη σε μέγεθος οικονομία, βαδίζει ξανά προς την ύφεση, εξαιτίας κυρίως των σεισμών του Απριλίου 2011.

Στη βρετανική οικονομία, τη μεγαλύτερη ευρωπαϊκή εκτός Ευρωζώνης, η οικονομική ανάπτυξη παραμένει στάσιμη το τελευταίο εξάμηνο γιατί ο ανερχόμενος πληθωρισμός δυσχεραίνει τη χαλάρωση της νομισματικής της πολιτικής.

2. Επιτεύγματα και αποτυχίες στην ευρωπαϊκή ενοποίηση

2.1 Ανταγωνιστική Ευρώπη και έμφαση στη γνώση

Η Συνθήκη της Λισαβόνας (2000) προέβλεπε τη δημιουργία σε δέκα χρόνια μιας πιο ανταγωνιστικής Ευρώπης βασισμένης στη γνώση, την προστασία του περιβάλλοντος και την κοινωνική συνοχή. Παρά όμως τα σοβαρά επιτεύγματα της δεκαετίας 2000-2009⁶, η ΕΕ είχε το χαμηλότερο ρυθμό ανάπτυξης από όλες σχεδόν τις χώρες και Ηπείρους, προκαλώντας μεγάλη ανεργία και περιορισμένη αύξηση της γενικής ευημερίας. Όταν έθεταν υψηλούς στόχους, οι κοινοτικοί αξιωματούχοι εξέφραζαν

⁵ Κατά τον Niouriel Roubini (Το Βήμα 22/6/2011), στους παράγοντες που επιβραδύνουν την ανάπτυξη των ΗΠΑ περιλαμβάνονται και η μείωση της αποδοτικότητας του κεφαλαίου στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, η αύξηση της τιμής του πετρελαίου, ο χαμηλός ρυθμός δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας σε συνδυασμό με την ανεπαρκή μετεκπαίδευση του προσωπικού από τις επιχειρήσεις για τις ζητούμενες ειδικότητες, η νέα κάμψη στην αγορά κατοικιών, τα σοβαρά δημοσιονομικά προβλήματα σε πολιτειακό και τοπικό επίπεδο και, φυσικά, το μη διαχειρίσιμο έλλειμμα και χρέος σε ομοσπονδιακό επίπεδο.

⁶ Στα κοινοτικά επιτεύγματα περιλαμβάνονται η περαιτέρω διεύρυνση της ΕΕ και της Ευρωζώνης (πρόσφατα η Κομισιόν έδωσε το πράσινο φως για την ένταξη της Κροατίας ως 28^{ου} μέλους της ΕΕ), η αύξηση της διεθνούς τους επιρροής, η προώθηση της έρευνας και καινοτομίας, η εκλογή Προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και Υπεύθυνης επί των Εξωτερικών Υποθέσεων κ.ά.

οράματα και επινοούσαν σχεδιασμούς που δεν είχαν μελετηθεί συστηματικά. Υποτιμούσαν επίσης τις δυσχέρειες του προτεινόμενου εγχειρήματος, δίχως την εφαρμογή και εδραίωση μιας κοινής νομισματικής πολιτικής, όπως π.χ. ενός κοινού υπουργείου οικονομικών που έχει προταθεί και από την ΕΚΤ.

2.2 Δημοσιονομικές προκλήσεις στην Ευρωζώνη

Για δέκα σχεδόν χρόνια το νέο νόμισμα της Ευρωζώνης λειτούργησε ικανοποιητικά, ενισχύοντας την ενιαία ευρωπαϊκή αγορά με τη συγκράτηση του πληθωρισμού και την αποτροπή ανταγωνιστικών υποτιμήσεων των εθνικών νομισμάτων στα κράτη-μέλη. Με τη χρησιμοποίηση δε του ευρώ ως διεθνούς νομίσματος και μέσου φύλαξης περιουσίας (το δεύτερο σε σημασία μετά το δολάριο ΗΠΑ), προκύπτουν μεγάλα οφέλη από τις μη τοκοφόρες απαιτήσεις που δημιουργούνται (\$11-15 δις ετησίως, Γκαργκάνας Ν. 2008)⁷. Το δημοσιονομικό έλλειμμα των κρατών-μελών της Ευρωζώνης ανέρχεται στο ήμισυ περίπου εκείνου των ΗΠΑ (9,8% του ΑΕΠ), ενώ στην Ελλάδα και τις λοιπές πτωχότερες χώρες το ευρώ πρόσφερε άφθονο δανεισμό με χαμηλά επιτόκια. Αποδείχθηκε όμως πολύ ακριβό για τις εξαγωγές, εξαιτίας της χαμηλής ανταγωνιστικότητάς τους και της αναποτελεσματικής μετά την ένταξη στην ΟΝΕ προσπάθειας για οικονομικό και κοινωνικό εκσυγχρονισμό, με αποτέλεσμα να διευρυνθεί η οικονομική ανισότητα μεταξύ ευρωπαϊκής περιφέρειας και πλουσίων χωρών.

Μετά από σημαντική μείωση του ΑΕΠ το 2009-2010, οι πλούσιες χώρες της Ευρωζώνης παρουσιάζουν ανάκαμψη 1,5%-4% το 2011 (έναντι 1,6% για το σύνολο της Ένωσης), περιορισμένα δημοσιονομικά ελλείμματα και σχετικά χαμηλό πληθωρισμό (2,7%). Πλήττονται όμως ακόμη από υψηλή ανεργία που κυμαίνεται από 4% του εργατικού δυναμικού στην Ολλανδία, μέχρι 6.2% στη Γερμανία (3 εκ. άνεργοι περίπου, με πολλές όμως κενές θέσεις εργασίας, όπως και οι ΗΠΑ, κυρίως για μηχανικούς). Στην Ευρωζώνη το ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 1,5% το α. τρίμηνο του 2011 και η ανεργία ανέρχεται στο 9,9%, εξαιτίας κυρίως των υψηλών ποσοστών στην Ισπανία και την Ελλάδα.

Αντίθετα, από τα τέλη του 2009 οι χώρες της «περιφέρειας» Ιρλανδία, Πορτογαλία και Ελλάδα που παράγουν το 5% περίπου του ευρωπαϊκού ΑΕΠ πλήττονται από έντονη πιστωτική κρίση, με δημοσιονομικό έλλειμμα διπλάσιο περίπου εκείνου των πλουσιότερων. Ενώ όμως το ΑΕΠ στην Ιρλανδία και Πορτογαλία παρουσιάζει μια ελαφρά αυξητική τάση, στην Ελλάδα μειώθηκε κατά 2% το 2009 και 4% το 2010. Για το 2011 προβλέπεται περαιτέρω μείωση κατά 3,9%, συνολικά 10% σε 30 περίπου μήνες (Ελληνικό Υπουργείο Οικονομικών, 1/7/2011).

⁷ Γκαργκάνας Ν. (2008) «Προκλήσεις για τη νομισματική πολιτική σε ένα αλληλοεξαρτώμενο κόσμο: Σκέψεις σχετικά με τη νομισματική και χρηματοπιστωτική ήνοποίηση» Τράπεζα της Ελλάδος, Ευρωσύστημα, Αθήνα

Αλλά και η Πορτογαλία αντιμετωπίζει σοβαρές προκλήσεις με την υποβάθμισή της από τους διεθνείς οίκους πιστοληπτικής αξιολόγησης (5/7/2011) στην κατώτατη κατηγορία πιστοληπτικής ικανότητας, ενώ η Ισπανία δεν έχει ακόμη ξεπεράσει την μεγάλη κρίση στα στεγαστικά της δάνεια. Η Ιταλία, τέλος, παρουσιάζει δημόσιο χρέος 1,8 τρις ευρώ περίπου, 120,6% του ΑΕΠ, το δεύτερο μεγαλύτερο μετά το ελληνικό. Ακόμη και για τη Γερμανία με ΑΕΠ 2,5 τρις ευρώ που διατηρεί 120 δις ευρώ του Ιταλικού χρέους σε τράπεζες και άλλους οργανισμούς, θα είναι δύσκολο να της παράσχει ουσιαστική βοήθεια εάν τη χρειαστεί (ΔΝΤ Έκθεση 13/7/2011).

Εντείνονται λοιπόν οι ανησυχίες για ενδεχόμενη ανάγκη πρόσθετων δανείων διάσωσης και για συστημική κρίση στην Ευρωζώνη. Ελλοχεύει δε πάλι ο κίνδυνος χρεοκοπίας μεγάλων τραπεζών λόγω της μεγάλης έκθεσής τους σε ομόλογα της περιφέρειας στην Ευρωζώνη (23/6/2011). Το Ελληνικό χρέος των 350 δις ευρώ ης Ελλάδας ανέρχεται στο 2% του συνολικού της Ευρωζώνης και εκείνα της Πορτογαλίας και της Ιρλανδίας κινούνται σε εξίσου χαμηλά επίπεδα. Το χρέος όμως της Ισπανίας είναι μεγαλύτερο του συνόλου εκείνου των τριών άλλων χωρών και εκείνο της Ιταλίας ανέρχεται στο 26% περίπου. Οι πέντε δηλαδή αυτές χώρες ευθύνονται για το 40% περίπου του συνολικού χρέους της Ευρωζώνης, που δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί εύκολα.

Η ανισότητα στις οικονομικές επιδόσεις μεταξύ των χωρών-μελών της Ευρωζώνης προκαλείται κυρίως από τις διαφορές στην ανταγωνιστικότητα. Οι οικονομικές όμως προκλήσεις που οξύνθηκαν με την ύφεση το 2008-2009 έθεσαν σε δοκιμασία τις αντοχές του ευρωπαϊκού οικοδομήματος, αποκαλύπτοντας την αδυναμία των συνεκτικών μηχανισμών της Ένωσης. Όλες οι κοινοτικές χώρες κινούνται τώρα προς μια αυστηρότερη δημοσιονομική πειθαρχία, αλλά η έντονη κρίση δανεισμού στις χώρες της περιφέρειας προβάλλει ως ένα νέο πρόβλημα με ιδιαίτερη οξύτητα. Στη δύσκολη αυτή συγκυρία οι ηγεσίες των χωρών-μελών της ΕΕ συχνά διαφωνούν, δείχνουν αμφιθυμία και ταλαντεύονται στις αποφάσεις τους. Αν και από το Μάρτιο του 2011 είχε αποφασιστεί η χορήγηση νέου δανείου στην Ελλάδα, το Eurogroup (Συμβούλιο Υπουργών των Οικονομικών των χωρών-μελών της Ευρωζώνης) απέτυχε να συμφωνήσει στις διαβουλεύσεις της 11-12/7/2011, προκαλώντας έντονες ανησυχίες για τις εξελίξεις στην Ευρωζώνη και διεθνώς.

Προκύπτει ότι για τη στήριξη του ενιαίου νομίσματος απαιτείται κάποιας μορφής Πολιτική Ένωση, με εξουσίες να επιβάλλει αυστηρή δημοσιονομική πειθαρχία στα κράτη-μέλη, στα πλαίσια μιας γενναιόδωρης αναδιανεμητικής πολιτικής. Κρίνοντας από το χρόνο και το μέγεθος μεταβίβασης πόρων για την ομαλή οικονομική και πολιτική συμπόρευση των δύο Γερμανιών μετά την θεσμική τους ένωση το 1990, συμπεραίνεται ότι θα απαιτηθούν μακροχρόνιες και συστηματικές προσπάθειες για το επίτευγμα αυτό. Οι δυσχέρειες αυξάνονται στις σημερινές συνθήκες διεθνούς οικονομικής ύφεσης και δημοσιονομικής κρίσης, και τις έντονες προκλήσεις από την άνοδο των ευρωροσκεπτικιστών στην ΕΕ. Τα μεγάλα δε ρεύματα της ανεξέλεγκτης μετανάστευσης το πρώτο εξάμηνο του 2011 από τις

αναταραχές στον αραβικό κόσμο, υποσκάπτουν τα θεμέλια της Συνθήκης Σένγκεν για την ελεύθερη διακίνηση των πολιτών στον κοινοτικό χώρο, μιας από τις πιο εντυπωσιακές κατακτήσεις της ΕΕ. Ήδη από τις αρχές Ιουλίου 2011, η Δανία επανέφερε τους συνοριακούς ελέγχους.

3. Ελληνική οικονομία

3.1 Οικονομική ύφεση και δημόσιο χρέος

Επί δύο και πλέον δεκαετίες πριν το 2010 η Ελλάδα είχε μεγάλες εισροές κεφαλαίων από κοινοτικές δωρεές και δάνεια. Κατά υψηλό ποσοστό οι εισροές διοχετεύονταν στην κατανάλωση, εθίζοντας μεγάλες κατηγορίες του πληθυσμού σε πρότυπα διαβίωσης ασύμμετρα με τις πραγματοποιούμενες παραγωγικές επιδόσεις. Ενώ η χώρα κατείχε την 90ή θέση στην παγκόσμια παραγωγή, κατατάσσονταν στις ευημερούσες κοινωνίες με την 30ή θέση στην κατανάλωση που περιλάμβανε και επενδύσεις σε ειδικές κατηγορίες κοινωνικής υποδομής, όπως οι ιδιωτικές κατοικίες και ο εφοδιασμός με ιδιωτικά μεταφορικά μέσα και σύγχρονες ηλεκτρικές και ηλεκτρονικές συσκευές. Λίγο προτού ξεσπάσει η κρίση, το κατά κεφαλήν εισόδημα (22.000 ευρώ) ήταν ελαφρώς χαμηλότερο από τον ευρωπαϊκό μέσον όρο. Άνω του 80% των νοικοκυριών κατοικούσαν σε ιδιόκτητο σπίτι με 40% τον μέσο ευρωπαϊκό όρο, και το 20% των Ελλήνων είχε περισσότερες από μία κατοικία. Περίπου 350.000 σπουδαστές παρακολουθούσαν κανονικά μαθήματα σε σχολές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης δίχως την καταβολή διδάκτρων, λειτουργούσαν 340 περίπου τμήματα μεταπτυχιακών σπουδών και κυκλοφορούσαν περί τα 5,5 εκ. αυτοκίνητα. Επίσης, ο ιδιωτικός τομέας της οικονομίας (νοικοκυριά και επιχειρήσεις) είχε λιγότερα χρέη προς τις τράπεζες από όλους τους ευρωπαίους (κάτω του 100% του ΑΕΠ, έναντι άνω του 150% των Βρετανών, Γερμανών και άλλων Ευρωπαίων)⁸.

Οι κοινοτικές όμως δωρεές περιορίζονται και, όπως ήδη αναφέρθηκε, τα δάνεια έχουν δημιουργήσει ένα χρέος 350 δις ευρώ, περίπου 130% του ΑΕΠ, απορροφώντας 50 έως 60 δις ευρώ το χρόνο για τοκοχρεολύσια. Εκτός λοιπόν από τη μείωση του ΑΕΠ κατά 10% που επίσης αναφέρθηκε, η οικονομία πλήττεται και από ένα υψηλό δημοσιονομικό έλλειμμα (περίπου 9% του ΑΕΠ), παρά τη σημαντική περικοπή του από το Μάιο του 2010. Το ποσοστό του δημοσίου χρέους επί του ΑΕΠ αυξάνεται τόσο εξαιτίας του ελλείμματος, όσο και λόγω της μείωσης του ΑΕΠ από τη συνεχιζόμενη οικονομική ύφεση. Το ποσοστό προβλέπεται να ξεπεράσει το 170% το 2011 και, εάν δεν περιοριστεί δραστικά το έλλειμμα, να φθάσει σε εφιαλτικά μεγέθη τα επόμενα χρόνια (ΔΝΤ ό.π.). Εάν βέβαια μετατραπεί ο αρνητικός ρυθμός ανάπτυξης σε θετικό, που οι αισιόδοξες προβλέψεις τον τοποθετούν χρονικά στο 2012, το χρέος θα μειώνεται αναλογικά με το ΑΕΠ, ακόμη και με σταθερή την ονομαστική του αξία.

⁸ Από έρευνα των Δ. Βαγιάνη και Μ. Χαλιάτσου προκύπτει ότι το 2004 τα καθαρά περιουσιακά στοιχεία των ελληνικών νοικοκυριών στις μεγαλύτερες ηλικίες ήταν σε επίπεδο ανώτερο εκείνου των ΗΠΑ, διπλάσιο εκείνου των αναπτυσσόμενων ευρωπαϊκών χωρών, πενταπλάσιο της Γερμανίας και κοντά σε αυτό της Γαλλίας (Καθημερινή 25/5/2011)

Ο κρατικός προϋπολογισμός παρουσιάζει συνολικό έλλειμμα 20 δις ευρώ, περιλαμβανομένων και των τόκων των δανείων που απορροφούν το 5,5% περίπου του μειωμένου πλεόν ΑΕΠ (περίπου 15 δις ευρώ, 350 δις χρέους με μέσο επιτόκιο 4%-5% το χρόνο). Υπάρχει δηλαδή πρωτογενές έλλειμμα που σημαίνει ότι ακόμη και αν εξαλείφονταν με κάποιο τρόπο, το χρέος θα άρχιζε πάλι να συσσωρεύεται. Για να αρχίσει η αποπληρωμή του, χρειάζεται πρώτα να δημιουργηθούν πρωτογενή πλεονάσματα. Παράλληλα να αυξάνεται το ΑΕΠ ταχύτερα από το μέσο επιτόκιο δανεισμού για να πραγματοποιηθεί ισοσκελισμένος κρατικός προϋπολογισμός και στη συνέχεια πλεονασματικός. Με τις προϋποθέσεις αυτές θα απαιτηθούν δύο και πλέον δεκαετίες για να μειωθεί το χρέος κάτω από τα ανώτατα όρια του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης (60% του ΑΕΠ). Σε αυτά τα δεδομένα βασίζεται και ο ισχυρισμός ότι το ελληνικό χρέος δεν είναι βιώσιμο.

Επιπλέον, οι οικονομικές συγκυρίες ταχύρρυθμης ανάπτυξης για μακρό χρόνο σπανίζουν στην οικονομική ιστορία. Πραγματοποιήθηκαν βέβαια από πολλές οικονομίες την πρώτη μεταπολεμική περίοδο, υπό ειδικές όμως συνθήκες (δυνατότητα διατήρησης χαμηλών επιπέδων διαβίωσης για την επανόρθωση των πολεμικών καταστροφών, γενναιόδωρη βοήθεια από το Σχέδιο Μάρσαλ των ΗΠΑ που δεν υπέστησαν καταστροφές στο έδαφός τους, εφαρμογή πολλών νέων τεχνολογιών που δεν είχαν εφαρμοστεί για δέκα και πλέον χρόνια στην ειρηνική παραγωγή λόγω της μεγάλης ύφεσης τη δεκαετία 1930 και των πολεμικών επιχειρήσεων μέχρι το 1945, εμπλουτισμός του ανθρωπίνου κεφαλαίου σε πολλές χώρες λόγω της στρατιωτικής εκπαίδευσης).

3.2 Αντιμετώπιση των σημερινών προκλήσεων

Υπάρχουν όμως και άλλοι τρόποι εξόδου της χώρας από την κρίση, όπως η μείωση των επιτοκίων δανεισμού, η επιμήκυνση των δανείων στη λήξης τους, η εξαγορά ομολόγων από τις δευτερογενείς αγορές με έκπτωση μέχρι και 50% για να μειωθεί κατά σημαντικό ποσοστό το χρέος με πόρους από δανεισμό του EFSF ή από τις ιδιωτικοποιήσεις, ο δανεισμός επίσης από την Ευρωπαϊκή τράπεζα Επενδύσεων και άλλα κοινοτικά πιστωτικά ιδρύματα για την προώθηση αναπτυξιακών έργων και, ασφαλώς, η έμφαση στην αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας με καλά μελετημένες ιδιωτικοποιήσεις.

Αποτελεί εξάλλου κοινό τόπο ότι στα κύρια προβλήματα περιλαμβάνεται και ο εκσυγχρονισμός της κοινωνίας. Αν η Ελλάδα θέλει να γίνει ένα σύγχρονο ευρωπαϊκό κράτος, να προσελκύσει ξένες επενδύσεις και να αποφύγει τη διεθνή οικονομική απομόνωση πρέπει να αντιμετωπίσει τη διαφθορά που βρίσκεται σε έξαρση σε πολλούς τομείς, περιλαμβανομένου και του πολιτικού. Πολύ περισσότερο από ότι σε άλλες αναπτυγμένες χώρες, η ελευθεριότητα στην ελληνική πολιτική ρητορική έχει φθάσει στο σημείο να επιτρέπει σε ορισμένους πολιτικούς από όλους σχεδόν τους χώρους να υποστηρίζουν με μεγάλη έμφαση τελείως διαφορετικές απόψεις σε διάφορους χώρους, ακροατήρια και χρόνο.

Το κύριο δίλημμα που προκαλεί και έντονη πολιτική αντιπαράθεση είναι εάν πρέπει να δίνεται προτεραιότητα στη μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος με διπλό στόχο: Να περιοριστεί η υπερβολική κατανάλωση στα επίπεδα της παραγωγής που άμεσα ή έμμεσα τίθεται ως προϋπόθεση για τον περαιτέρω δανεισμό, και να επιτευχθούν τα απαραίτητα δημοσιονομικά πλεονάσματα που θα συμβάλλουν στη βαθμιαία μείωση του χρέους. Ή, εάν θα πρέπει, παράλληλα με μια ηπιότερη πολιτική λιτότητας να καταβληθεί συστηματική προσπάθεια αξιοποίησης των δυνατοτήτων ανάπτυξης, από την οποία θα βελτιώνονται όλοι σχεδόν οι βασικοί οικονομικοί δείκτες: Αύξηση φορολογικών εσόδων δίχως αύξηση των φορολογικών συντελεστών, μείωση των δαπανών επιδότησης της ανεργίας με βάση την αυξανόμενη ζήτηση στην αγορά εργασίας, μείωση των επιτοκίων δανεισμού στις διεθνείς αγορές εφόσον η αναπτυσσόμενη οικονομία θα παρέχει μεγαλύτερες εγγυήσεις για την εξυπηρέτηση και αποπληρωμή των δανείων κ.ά. Ανάλογα με το πώς αξιολογείται η ανάληψη πολιτικού κινδύνου για το κόστος που συνεπάγονται και τα προσδοκώμενα οφέλη, κάθε μια από τις δύο αυτές κατευθύνσεις πολιτικής μπορεί να βασιστεί σε λογικά επιχειρήματα.

Στην Ελλάδα υπερισχύει η πρώτη άποψη για την οποία έχει ήδη αποκτηθεί μια 14μηνη εμπειρία εφαρμογής που εξετάζεται πιο κάτω. Την υποστηρίζουν οι δανειστές μας και πολλοί έλληνες και ξένοι οικονομολόγοι με το λογικό επιχείρημα ότι δεν μπορούμε να συνεχίσουμε την οικονομική μας πορεία με πρωτογενή ελλείμματα στο προϋπολογισμό που προκαλούνται κυρίως από την υπεροχή της κατανάλωσης έναντι της παραγωγής και διογκώνουν περαιτέρω το χρέος. Δικαιολογούνται λοιπόν οι επιβαλλόμενες θυσίες που απαιτούνται.

Η αντίθετη, που εκφράζεται με πολλές παραλλαγές, υποστηρίζεται από όλα σχεδόν τα κόμματα της αντιπολίτευσης⁹. Για την επιτυχία της όμως προϋποθέτει βελτίωση της λειτουργίας του διοικητικού μηχανισμού με σειρά διαρθρωτικών μέτρων (ευρύτερη δημοσιονομική εξυγίανση, σταθερότητα του νομοθετικού πλαισίου, περιορισμό της γραφειοκρατίας, συστηματική καταπολέμηση της φοροδιαφυγής που απορροφά μέχρι και το ένα τέταρτο περίπου των νόμιμων φορολογικών εσόδων, πρόοδο στις ιδιωτικοποιήσεις σε συνδυασμό με την ασφάλεια των ελληνικών και ξένων επενδύσεων, και συστηματική αξιοποίηση των πολλών αναπτυξιακών δυνατοτήτων της ελληνικής οικονομίας).

3.3 Συνδρομή από ΕΕ και ΔΝΤ

3.3.1 Το δάνειο του Μαΐου 2010

Επειδή η εξυπηρέτησή του δημοσίου χρέους απαιτούσε διαρκώς περισσότερους δανειακούς πόρους προκαλώντας μια αυτόνομη εσωτερική δυναμική περαιτέρω διόγκωσης του χρέους, προέκυψε αδυναμία πληρωμής των τοκοχρεολυσίων. Οι ανάγκες καλύφθηκαν το Μάιο του 2010 από δάνειο της

⁹ Και ο Υπουργός των Οικονομικών της Πολωνίας που ασκεί την προεδρεία της ΕΕ το β. εξάμηνο του 2011 υποστηρίζει ότι είναι εσφαλμένη η περαιτέρω αύξηση της φορολογίας όταν μια οικονομία πλήττεται από βαθειά ύφεση (2/7/2011).

τρόικας (ΕΕ/ΕΚΤ/ΔΝΤ)¹⁰ ύψους 110 δις ευρώ σε τριμηνιαίες δόσεις. Οι αυστηροί του όροι περιλήφθηκαν αναλυτικά σε ειδικό Μνημόνιο που έγινε νόμος του κράτους και θεωρήθηκε ότι η τήρησή τους θα επέτρεπε στην Ελλάδα να επιστρέψει σύντομα στις διεθνείς αγορές για την κάλυψη των δανειακών της αναγκών.

Ένα χρόνο όμως αργότερα η Ελλάδα ζήτησε νέο δάνειο του ίδιου περίπου μεγέθους για την κάλυψη των αναγκών της τα δύο επόμενα χρόνια επειδή η εφαρμογή του Μνημονίου δεν είχε αποδώσει τα προσδοκώμενα αποτελέσματα. Το δημόσιο χρέος αυξήθηκε, η μείωση του ΑΕΠ όπως και η άνοδος της ανεργίας συνεχίζονταν με έντονους ρυθμούς, η έξοδος στις διεθνείς αγορές ήταν απαγορευτική εξαιτίας των πολύ υψηλών επιτοκίων δανεισμού (πάνω από 10% το χρόνο), οι αποκρατικοποιήσεις όπως και τα μέτρα αναπτυξιακής πολιτικής δεν είχαν καν ξεκινήσει.

Οι γνώμες για το τι δεν πήγε καλά δίστανται. Κατά μία άποψη, η εσφαλμένη επιλογή των μέτρων που εφαρμόστηκαν καθιστούσε αβέβαιη την επιτυχία του Μνημονίου. Η έμφαση της οικονομικής πολιτικής στην υψηλή φορολογία των μισθωτών και των συνεπών αυτοαπασχολουμένων και επιχειρηματιών επέφεραν οριζόντιες μειώσεις των εισοδημάτων και άρχισαν από νωρίς να παρουσιάζουν επιταχυνόμενη φθίνουσα απόδοση γιατί επιδείνωσαν την ύφεση στην οικονομία. Από τον μετά τον κυβερνητική ανασχηματισμό νέο υπουργό των οικονομικών τονίστηκε ότι «χρειάζεται και ένα νέο Μνημόνιο για την ανάκαμψη της οικονομίας και την ανάπτυξη».

Υπάρχουν επίσης ενδείξεις ότι μεγάλο μέρος του πολιτικού προσωπικού της χώρας και από τα δύο κόμματα εξουσίας που παρουσίαζε αδυναμίες ακόμη και στις εποχές του εύκολου δανεισμού, δεν είναι επαρκές στη διαχείριση της σημερινής δύσκολης συγκυρία και δεν φαίνεται να πραγματοποιείται ικανοποιητική αλλαγή νοοτροπίας. Είναι πολύ πιθανόν ότι οι αντικειμενικές αυτές δυσχέρειες δυσχεραίνουν την πραγματοποίηση των μεταρρυθμίσεων (ΕΕΤ 2011 ό.π.).

Και από μόνη της, η ανάγκη χορήγησης πρόσθετου μεγάλου δανείου αποτελεί σαφή ένδειξη ότι, ανεξαρτήτως άλλων τεχνικών ατελειών, οι όροι του Μνημονίου ήταν υπεραισιόδοξοι συγκριτικά με τις αντοχές του ελληνικού πολιτικού συστήματος. Υπερτιμήθηκε επίσης η δυνατότητα να εφαρμοστούν με συνέπεια από μια κυβέρνηση που εξελέγη τον Οκτώβριο του 2009 με τελείως διαφορετικές προγραμματικές δηλώσεις.

Οι διαφωνίες μεταξύ κύριων ελλήνων υπουργών για βασικές μεταρρυθμίσεις και ως προς τη σκοπιμότητα ορισμένων μέτρων είναι συχνές. Κύρια περίπτωση είναι η άρνηση να περιοριστεί ο αριθμός των δημοσίων υπαλλήλων πέρα από τη διαφορά μεταξύ αποχωρούντων λόγω συνταξιοδότησης και

¹⁰ Ήταν η πρώτη φορά που το ΔΝΤ χορηγούσε βοήθεια σε μια αρκετά αναπτυγμένη χώρα, όπως η Ελλάδα.

νεοπροσλαμβανομένων, παρά τις πιέσεις και την αναγκαιότητα μείωσης του κράτους¹¹. Παρά όμως το γεγονός ότι ο κρατικός μηχανισμός είναι ο μεγάλος ασθενής της ελληνικής οικονομίας, πολλοί υπάλληλοι ανταποκρίνονται πλήρως στα καθήκοντά τους και είναι υπερήφανοι για τις επαγγελματικές τους επιδόσεις. Παρόμοια περίπτωση είναι και η δεύτερη προσπάθεια απελευθέρωσης των κλειστών επαγγελμάτων που προκάλεσε έντονες αντιδράσεις των ενδιαφερομένων, αρκετές από τις οποίες ήταν αποτέλεσμα της ανεπαρκούς προετοιμασίας των προτεινομένων μέτρων και της μεταβολής στη πολιτική του αρμόδιου υπουργείου. Τέλος, οι βασικές για την άντληση δημοσίων εσόδων αποκρατικοποιήσεις δεν είχαν καν αρχίσει 13 μήνες από την υπογραφή του Μνημονίου.

Σύμφωνα όμως με την τρόικα, το Μνημόνιο δεν παρουσιάζει οργανικές αδυναμίες στα μέτρα πολιτικής και απέτυχε γιατί απλώς δεν εφαρμόστηκαν οι περισσότεροι όροι που είχαν τεθεί¹². Για πρώτη δε φορά η τρόικα ήταν αρνητική στην αξιολόγησή της ως προς την καταβολή της 5^{ης} δόσης (8/6/2011).

3.4 Διαδικασίες χορήγησης νέου δανείου

3.4.1 Μεταβολή στη στάση των δανειστών

Μετά την αποτυχία του Eurogroup (11-12/7/2011) να συμφωνήσει στους όρους για πρόσθετη βοήθεια, εντείνονται οι πιέσεις για την εξεύρεση κάποιας λύσης. Είναι πλέον φανερό ότι η κρίση της Ευρώπης είναι οικονομική, θεσμική και συστημική, απειλώντας ακόμη και την κοινοτική συνοχή. Η πρόθεση της τρόικας για τη χορήγηση πρόσθετης βοήθειας και οι δηλώσεις κοινοτικών αξιωματούχων ότι δεν θα εγκαταλειφθεί η Ελλάδα αποτελούν σαφή ένδειξη ότι τόσο οι αποφάσεις όσο και τα επίσημα κοινοτικά έγγραφα δεν είναι άτεγκτα και μη επιδεκτικά τροποποιήσεων, όταν μεταβάλλονται τα κοινωνικά και οικονομικά δεδομένα. Ενώ μέχρι πρότινος η ΕΚΤ απέρριπτε τη διακράτηση ομολόγων ή άλλου είδους «ήπια και εθελοντική αναδιάταξη του χρέους», ο πρόεδρος της δέχεται συζήτηση για παρόμοια ενδεχόμενα. Το ίδιο και οι ΗΠΑ που μαζί με τη Γερμανία θεωρούν απαραίτητη τη συμμετοχή ιδιωτών στην προσπάθεια επίλυσης της κρίσης, αναφερόμενες και «σε δραστικότερες λύσεις, πέραν του νέου πακέτου χρηματοδότησης προς την Ελλάδα» (δηλώσεις στον ημερήσιο τύπο, μέσα Ιουνίου 2011). Ακόμη και οι απόλυτες διακηρύξεις για non- bail out (καμία διάσωση) και αποκλεισμός του Haircut (μείωση της ονομαστικής αξίας των χρεών) συζητούνται, ενώ και μια διευθέτηση με βάση τη Συμφωνία

¹¹ Η κυβέρνηση καταθέτει τώρα νομοσχέδιο δραστηκής μείωσης των μισθών των δημοσίων υπαλλήλων, προσπαθώντας να παρακάμψει το θέμα των απολύσεων με την εξίσωση των αμοιβών μεταξύ δημοσίου και ιδιωτικού τομέα. Στο βαθμό που επιτευχθεί, αυτό θα αποτελεί ένα εκσυγχρονιστικό μέτρο που θα ελαττώσει την μεγάλη κοινωνική πίεση για απασχόληση στο Δημόσιο που προσφέρει υψηλότερες δια βίου αμοιβές από τον ιδιωτικό, σταθερή απασχόληση και καλύτερες συνθήκες εργασίας. Αποτελεί κατάλοιπο του παρελθόντος που έχει εξαλειφθεί στις αναπτυσσόμενες χώρες.

¹² Στην Έκθεσή του την 13/7/2011 το ΔΝΤ επισημαίνει ότι επιβάλλεται η λήψη νέων φορολογικών μέτρων γιατί δεν έχει βελτιωθεί ο φοροεισπρακτικός μηχανισμός, ούτε έχουν εφαρμοστεί οι προβλέψεις για την αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας. Τονίζει δε ότι η Ελλάδα δεν έχει πλέον περιθώρια για λάθη και παραλήψεις.

της Βιέννης¹³ θεωρείται πλέον εξεταστέα. Το ίδιο και το γαλλικό σχέδιο μετακύλισης (roll-over) του ελληνικού χρέους για να δεχθούν οι τράπεζες, οι ασφαλιστικές εταιρίες και άλλοι ιδιώτες επενδυτές να συμμετάσχουν στο νέο πακέτο στήριξης, με την ενδεχόμενη εγγύηση του EFSF.

Η μεταβολή στη στάση των κοινοτικών αξιωματούχων υπαγορεύθηκε από πολλούς λόγους: Εκτίμηση ότι δίχως αυτήν η Ελλάδα θα αντιμετώπιζε στάση πληρωμών με απρόβλεπτες συνέπειες στη χρηματοπιστωτική σταθερότητα της Ευρωζώνης και άλλων αναπτυγμένων οικονομιών, αισθήματα αλληλεγγύης μεταξύ των χωρών-μελών, εξαιρετικά επισφαλής κοινωνική κατάσταση στην Ελλάδα όπου η κυβέρνηση συναντά σοβαρές δυσχέρειες στον έλεγχο των συνδικάτων, ιδιαίτερα του δημόσιου τομέα της οικονομίας, διαφορετικές απόψεις μεταξύ των κοινοτικών αξιωματούχων ως προς την πολιτική διάσωσης των υπερχρεωμένων χωρών, υπονόμευση του ευρώ από τον αναδυόμενο οικονομικό εθνικισμό των πλουσίων χωρών.

Ο Αυστριακός όμως καγκελάριος έχει επισημάνει ότι η Αυστρία και άλλες χώρες έχουν αποκομίσει πολλά οφέλη από τη συμμετοχή τους στην Ευρωζώνη. Τονίζει ότι το ευρώ είναι σημαντικό για μια ανθούσα εξαγωγική οικονομία, ευνοεί την αγορά εργασίας και καθιστά δυνατή μια δυναμική οικονομική ανάπτυξη. Για τη Γερμανία δε, που επικρίνεται για «αλαζονεία» επειδή αναφέρεται μόνον στα εθνικά οφέλη υποτιμώντας τα γενικότερα πλεονεκτήματα του ευρώ, τίθεται επίσης το ζήτημα των διεκδικήσεων για πρόσθετες πολεμικές αποζημιώσεις¹⁴.

Ενδεχόμενη χρεοκοπία της Ελλάδος θα μπορούσε να προκαλέσει κατάρρευση στις οικονομίες της Ιρλανδίας και Πορτογαλίας που εφαρμόζουν τα δικά τους Μνημόνια, και να δοκιμάσει τις αντοχές της Ισπανίας και της Ιταλίας. Επιπλέον, οι πλούσιες χώρες της ΕΕ γνωρίζουν καλά ότι τα χορηγούμενα ποσά είναι δάνεια και, μάλιστα, με υψηλότερο επιτόκιο εκείνου που καταβάλλουν στις διεθνείς αγορές για την κάλυψη των δικών τους αναγκών (4%-5%, έναντι 3% ή και κατώτερο για δανειζόμενους με διεθνή αξιολόγηση AAA). Δεν θέλουν δε να καταρρεύσει η ελληνική οικονομία που μέχρι τώρα καταβάλλει κανονικά τα τοκοχρεολύσια προηγούμενων δανείων και στην οποία πωλούν κάθε χρόνο αμυντικό υλικό πολλών δις ευρώ. Εκφράζουν όμως τη δυσφορία τους γιατί χορηγούν πρόσθετη βοήθεια σε χώρες που συνεχίζουν να καταναλώνουν περισσότερο από ότι παράγουν.

¹³ Ως Συμφωνία της Βιέννης αναφέρεται εκείνη για οικειοθελή ανανέωση των ομολόγων στη λήξη τους με άλλα, μακροχρόνιας διάρκειας, που επιτεύχθηκε για δάνεια των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης το 2009. Η συμφωνία όμως αυτή πέτυχε γιατί οι πιστωτές ήταν λίγοι. Μερικές Δυτικές τράπεζες που είχαν αγοράσει ομόλογα των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης και έλεγχαν σε υψηλό βαθμό τις οικονομικές εξελίξεις σε αυτές. Στην Ελλάδα όμως οι επενδυτές είναι πολλοί και διαφόρων κατηγοριών, περιλαμβανομένων και ορισμένων μικροεπενδυτών που προτιμούν να απαλλαγούν όσο το δυνατόν πιο γρήγορα από τα ομόλογα που κατέχουν.

¹⁴ Αμέσως μετά τον Β. Παγκόσμιο Πόλεμο, οι ΗΠΑ φρόντισαν να μην επαναληφθούν προς τη Γερμανία τα αιτήματα πολεμικών αποζημιώσεων. Με ελάχιστες δε εξαιρέσεις αποφασίστηκε να παγώσουν μέχρι την ενοποίηση των δύο Γερμανιών. Αυτό έσωσε οικονομικά τη Γερμανία και αποτέλεσε τη βάση του γερμανικού οικονομικού θαύματος. Η Ελλάδα, θα μπορούσε να επανέλθει στις διεκδικήσεις για αποζημιώσεις γιατί και μετά την ενοποίηση δεν τέθηκε το θέμα (Der Spiegel, 2.6.2011, με αναφορά στον ιστορικό Albert Richl). Το περιοδικό Les Echos υπολογίζει στα 575 δις ευρώ τις γερμανικές οφειλές στην Ελλάδα για πολεμικές αποζημιώσεις (21/6/2011).

3.4.2 Διαβουλεύσεις για τους όρους του νέου δανείου

Τα κύρια προβλήματα της ελληνικής οικονομίας είναι η χαμηλή ανταγωνιστικότητα και η υπερβολική δαπάνη του Δημοσίου που γίνεται ιδιαίτερα αισθητή από τη χαμηλή αποτελεσματικότητά του. Επιπλέον η κατανάλωση συνεχίζει να είναι ανώτερη από την παραγωγή, όπως επισημαίνεται διαρκώς στα διεθνή φόρα για πρόσθετη βοήθεια στην Ελλάδα.

Με βάση τις δυσχέρειες για την πραγματοποίηση των μεταρρυθμίσεων, έχει ζητηθεί η συναίνεση μεταξύ των κύριων πολιτικών δυνάμεων πρώτον, για να περιορίζονται οι κομματικοί υπολογισμοί και οι κινήσεις τακτικής. Και δεύτερον, για να διευκολύνεται η διαπραγμάτευση σε ορισμένα αντισταθμιστικά οφέλη στις διαβουλεύσεις με τους πιστωτές, όπως το δικαίωμα επαναδιαπραγμάτευσης ορισμένων όρων των δανείων.

Μέχρι σήμερα η συναίνεση είναι περιορισμένη γιατί προσκρούει στην εμμονή κάθε κόμματος να επιρρίπτει στα άλλα τις ευθύνες για την κακή κατάσταση της οικονομίας, προσπαθώντας να μειώσει το πολιτικό κόστος των μεταρρυθμίσεων αλλά και να επωφεληθεί πολιτικά από αυτές. Περιορίζεται λοιπόν η κυβερνητική ευελιξία στις δύσκολες αποφάσεις που πρέπει να ληφθούν, ενώ φαίνεται να έχει δημιουργηθεί μια μεγάλη αναντιστοιχία μεταξύ της κομματικής σύνθεσης της Βουλής και της εικόνας για τη σχετική δύναμη κάθε κόμματος όπως εμφανίζεται στις δημοσκοπήσεις.

Ζητούνται ακόμη ταχύρρυθμες διαδικασίες για την αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας που υπολογίζεται στο μέγεθος περίπου του χρέους, με αποκρατικοποιήσεις επικών διαστάσεων 50 δις ευρώ μέσα σε πέντε χρόνια (5 δις ευρώ μέχρι την 31/12/2011), όταν από το 2000 έχουν αντληθεί περίπου 10 δις ευρώ. Στο πλαίσιο αυτό περιλαμβάνονται και προγράμματα αξιοποίησης των πόρων που θα προκύψουν, δημιουργώντας ευκαιρίες για έλληνες και διεθνείς επενδυτές, αλλά και προβλήματα που πρέπει να επιλυθούν. Επειδή είναι πολύ πιθανόν να αντιμετωπιστούν εχθρικά σωματεία εργαζομένων, πολίτες αντιτιθέμενοι στην πώληση κρατικής περιουσίας και γραφειοκρατικοί λαβύρινθοι, χρειάζεται επιμελημένη οικονομική και νομική προετοιμασία. Η προσέλκυση αγοραστών απαιτεί επίσης σύντονες κυβερνητικές προσπάθειες σε όλα τα επίπεδα της διοίκησης και ευμενή στάση των κοινωνικών φορέων. Πρόβλημα αποτελεί και το ασαφές νομικό καθεστώς των προς πώληση περιουσιακών στοιχείων, καθώς και οι οργανωμένες αντιδράσεις από δήμους, ομάδες πολιτών και μεμονωμένους ιδιώτες. Για να αποφευχθεί δε η μείωση των τιμών και της αξίας των προς πώληση στοιχείων χρειάζεται να καθοριστούν και οι προσδοκώμενες τιμές και να δρομολογηθούν μέτρα οικονομικής ανάπτυξης (Φακιολάς Ρ. Ιούνιος 2011)¹⁵. Τίθεται επίσης το θέμα του δικαιώματος επαναγοράς με πόρους των αποκρατικοποιήσεων ελληνικών ομολόγων που είναι υποτιμημένα στις δευτερογενείς διεθνείς αγορές.

¹⁵ Ρ. Φακιολάς «Σκέψεις για την οικονομική ύφεση: Η Ελλάδα και ο κόσμος», Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, τεύχος 37, Ιούνιος 2011, Εκδ. Θεμέλιο

3.4.3 Έκτακτη σύνοδος κορυφής και νέο δάνειο

Αντί για ένα νέο Σχέδιο Μάρσαλ που ορισμένοι προσδοκούσαν προκειμένου να αποσβεστεί μέρος τουλάχιστον του ελληνικού χρέους, τον Ιούλιο του 2011 η τρόικα συμφώνησε να καταβάλει την 5^η τριμηνιαία δόση των 12 δις ευρώ, υπό τον όρο ότι θα ψηφιστεί από την Ελληνική Βουλή το Μεσοπρόθεσμο Πρόγραμμα (που ήδη πραγματοποιήθηκε στις 29-30/6/2011 με 154 ψήφους), και ο σχετικός με αυτό Εφαρμοστικός Νόμος που περιλαμβάνει γενικές κατευθύνσεις για τα φορολογικά μέτρα, τις αποκρατικοποιήσεις, τις ρυθμίσεις στην αγορά εργασίας κ.ά. Το νέο Πρόγραμμα και ο κυβερνητικός ανασχηματισμός στα μέσα Ιουνίου του 2011 αποσκοπούν στην πιο αυστηρή εφαρμογή των όρων του Μνημονίου που δεν τηρήθηκαν, όπως δείχνουν και τα νέα μέτρα των υπουργείων οικονομικών για τις αποκρατικοποιήσεις, μεταφορών για την απελευθέρωση του επαγγέλματος των οδηγών ταξί και της Υγείας για την πολιτική των φαρμάκων. Και πριν τον ανασχηματισμό, οι αγορές ήταν πιο δύσπιστες από ότι το 2010, η καλή διάθεση των εταίρων μας είχε αρχίσει να εξαντλείται και εκδηλώνονταν έντονη ανησυχία για τη δυνατότητα της Ελλάδας να ανταποκριθεί στους αυστηρούς όρους του νέου δανείου. Οι αντιδράσεις όλων των κομμάτων της αντιπολίτευσης ήταν αυτή τη φορά πιο έντονες και ενισχύθηκαν από τις αντίστοιχες αντιρρήσεις πολλών ξένων¹⁶.

Με την απειλή που επικρέμεται για τη μη καταβολή της 6^{ης} πλέον δόσης, η τρόικα προειδοποιεί ότι το 2011 το έλλειμμα ενδέχεται να διαμορφωθεί στο ύψος εκείνου του 2010 (πάνω από το 10% του ΑΕΠ). Για να μειωθεί, όπως προγραμματίζεται, στο 8% πρέπει να ληφθούν νέα μέτρα προκειμένου να ατληθούν 7 δις ευρώ, 3% περίπου του ΑΕΠ.

Από την Κομισιόν προτάθηκε επίσης η χορήγηση νέου δανείου του ίδιου περίπου μεγέθους, 90 έως 120 δις ευρώ, την οποία η Γερμανική βουλή ενέκρινε την 10/6/2011 με άνετη πλειοψηφία. Η έκτακτη Σύνοδος Κορυφής της Ευρωζώνης την 21/7/2011 (της οποίας το τελικό ανακοινωθέν δεν είχε ακόμη εκδοθεί κατά την παράδοση του παρόντος κειμένου) προσπάθησε πρώτα να γεφυρώσει τις διστάμενες απόψεις μεταξύ των δανειστών της χώρας. Να διερευνήσει επίσης τους τρόπους χορήγησης βοήθειας που δεν θα θεωρηθούν αναδιάρθρωση του χρέους.

Στη Σύνοδο επιτεύχθηκε μια καταρχήν συμφωνία στους επιμέρους όρους μεταξύ των κύριων δανειστών, με βάση και τις διαβεβαιώσεις ότι η Ελλάδα είναι αποφασισμένη να λάβει τα μέτρα που της ζητούν. Αποφασίστηκε η υπό προϋποθέσεις χορήγηση του νέου δανείου και των υπολειπόμενων δόσεων των 53 δις ευρώ του προηγούμενου, καλύπτοντας τη χώρα στις χρηματοπιστωτικές της ανάγκες ως τα

¹⁶ «Το Μεσοπρόθεσμο Πρόγραμμα της ελληνικής κυβέρνησης έχει πολλά στοιχεία προχειρότητας» (Financial Times 27/6/2011). Παρόμοιες επικρίσεις διατύπωσε, μεταξύ άλλων, και ο εκδότης του περιοδικού Forbes στο συνέδριο Greek Power Summit 2011 (Αθήνα Ιούνιος 2011). «Η λιτότητα από μόνη της δεν αποφέρει οικονομικούς και πολιτικούς καρπούς». Σχολίασε δε την αδιαφορία της ελληνικής κυβέρνησης να επικοινωνήσει με τους ξένους του συνεδρίου που είχαν μεγάλη εμπειρία στις αποκρατικοποιήσεις.

μέσα του 2014. Εναπόκειται δε σε αυτήν να εξασφαλίσει τη δημοσιονομική ισορροπία και να προωθήσει την οικονομική ανάπτυξη.

Τα ειδικά θέματα που απασχόλησαν τη Σύνοδο περιλαμβάνουν την επιμήκυνση των βασικών δανείων που λήγουν πρόσφατα, την παροχή εγγυήσεων σε όσους αποδεχθούν να συμμετάσχουν στο σχέδιο μετακύλισης (roll-over) του ελληνικού χρέους για να δεχθούν οι τράπεζες, ασφαλιστικές εταιρίες και άλλοι ιδιώτες επενδυτές να συμμετάσχουν στο νέο πακέτο στήριξης τη μείωση των επιτοκίων δανεισμού, το δικαίωμα αλλά και τη βοήθεια από την ΕΕ μέσω οικονομικής ενίσχυσης του προσωρινού μηχανισμού σταθερότητας EFSF και διεύρυνση των αρμοδιοτήτων του, ώστε να μπορεί να επαναγοράζει δημόσιο χρέος από τις διεθνείς αγορές και η συνέχιση της προεξόφλησης τραπεζικών ομολόγων με κρατική εγγύηση από την ΕΚΤ¹⁷. Παρά δε τις αντιρρήσεις της Γερμανίας, συζητείται η έκδοση ευρωομολόγων. Το κύριο επιχείρημα είναι ότι μπορούν να «ενισχύσουν τη δημοσιονομική πειθαρχία και τη σταθερότητα στην Ευρωζώνη» και να δημιουργήσουν μια νέα μεγάλη αγορά θα συμβάλλει στην ενίσχυση της ρευστότητας.

Οι αντιδράσεις στο τελικό ανακοινωθέν της Συνόδου και η παρακολούθηση της πορείας στην εφαρμογή του θα προσδιορίζουν επί μακρό χρόνο τις εξελίξεις στην Ελλάδα αλλά και σε πολλές άλλες χώρες.

¹⁷ Με σκοπό να συμβάλλουν στη διερεύνηση των τρόπων αντιμετώπισης της ύφεσης και πιστωτικής κρίσης στην Ελλάδα, πολλά από τα θέματα αυτά συζητούνται από τις αρχές Ιουλίου 2011 μεταξύ στελεχών μεγάλων τραπεζών και ασφαλιστικών εταιρειών της Ευρωζώνης και της Διεθνούς Χρηματοπιστωτικής Ένωσης (Institute for International Finance, IIF).